

Justitiedepartementet
103 33 STOCKHOLM

LOs yttrande över Remiss angående Vissa åtgärder för stärkt återvändandeverksamhet och utlänningskontroll SOU 2024 nr 80

LO lämnar här remissyttrande över SOU 2024:80 Vissa åtgärder för stärkt Återvändandeverksamhet och utlänningskontroll.

Sammanfattning av LOs synpunkter på utredningens förslag

LO väljer att inte lämna synpunkter på de detaljerade förslagen som rör regelverket för inre utlänningskontroll men vill göra följande medskick:

- Regeringen behöver prioritera och öka insatserna mot de individer som står bakom eller äger företag som utnyttjar papperslösa arbetstagare i Sverige i dag. Ska incitamenten att återvända öka behöver de oseriösa och kriminella arbetsgivarna som utnyttjar papperslösa identifieras, åtalas och dömas. En sådan prioritering skulle samtidigt ha andra positiva effekter för arbetsmarknaden och öka statens inkomster i och med att det ofta är samma aktörer som gör sig skyldiga för andra former av arbetslivskriminalitet.

I de delar av utredningen som avser utökat informationsutbyte delar LO utredningens bedömningar om att undanta hälso- och sjukvård, socialtjänst samt skolområdet.

- LO tillstyrker utredningens förslag om att berörda myndigheter ska lämna information endast till de verkställande myndigheterna; Migrationsverket, Polismyndigheten och Säkerhetspolisen.
- LO anser att det är rimligt att Arbetsförmedlingen, Försäkringskassan, Kriminalvården, Kronofogdemyndigheten, Pensionsmyndigheten och Skatteverket ska omfattas av en skyldighet att lämna uppgifter till de verkställande myndigheterna *i de fall de i sin direkta myndighetsutövning får kännedom om* utlänningar som saknar tillstånd att vistas i landet.
- LO ser stora risker med utredningens förslag om att en uppgiftsskyldighet inträder även om myndigheten får kännedom om

att en utlänning inte har rätt att vistas i Sverige genom det som kallas sidoinformation.

- LO anser att stora oklarheter råder när det gäller det praktiska genomförandet. Arbetstagare inom berörda myndigheter riskerar att utsättas för hotfulla situationer och för godtyckliga bedömning om huruvida skyldigheten att lämna uppgifter uppfyllts på ett korrekt sätt.
- LO ser också risker för hur de nya bestämmelserna kommer att tillämpas i en kontext med ett utökat tjänstemannaansvar, vilket också utreds.
- Nya arbetsuppgifter ska alltid vara föremål för förhandlingar med arbetstagarorganisationer.

LOs övergripande syn på utredningen

LO har alltid förespråkat en reglerad och rättssäker migrationspolitik. Att regelverket för uppehållstillstånd upprätthålls är av stor vikt för en fungerande arbetsmarknad, ett fungerande samhälle och – inte minst – för att reglerna ska uppfattas som legitima. LO menar att det är skillnad på asyl- och arbetskraftsinvandring.

- Gällande det svenska regelverket för asyl är LO av den uppfattningen att asylprövningen ska vara rättssäker och att den asylsökande ska få sin ansökan rättssäkert prövad.
- Gällande uppehållstillstånd för arbete har LO ställt sig bakom regeringens höjda försörjningskrav, men anser att arbetskraftsinvandring från tredje land enbart bör tillåtas till yrken där Sverige har fastställt brist på arbetskraft och att bristyrkesbedömningen bör utföras av en myndighet, lämpligen Arbetsförmedlingen (se vidare LOs yttrande på remiss angående SOU 2021:5 Ett förbättrat system för arbetskraftsinvandring). Arbetstillstånd ska bara beviljas på heltid och till kollektivavtalsenliga löner och villkor. Arbetstagarparten, som har branschkunskapen, ska höras inför myndighetens bedömning. Samma regler som gäller för andra anställda på svensk arbetsmarknad ska självklart också gälla för den som är arbetskraftsinvandrare.

Det finns oseriösa och kriminella arbetsgivare som har satt i system att utnyttja migranter utan uppehållstillstånd. Det har blivit ett viktigt skäl till att individer inte frivilligt lämnar Sverige när de saknar uppehållstillstånd.

Här krävs åtgärder för att upptäcka och lagföra de oseriösa och kriminella arbetsgivarna.

Om personer som saknar uppehållstillstånd inte lämnar Sverige frivilligt behöver gränspoliserna kunna avvisa på ett rättssäkert och humant sätt.

LOs kommentarer till några av utredningens förslag

Inre utlänningskontroll

LO väljer att inte lämna synpunkter på de detaljerade förslagen som rör regelverket för inre utlänningskontroll men vill göra följande medskick: Sveriges migrationssystem ska vara förutsägbart och de som inte har rätt att uppehålla sig i Sverige ska utvisas. För detta behövs ett rättssäkert och välfungerande regelverk med tillhörande verktyg för myndigheter. LO anser dock att utredningens fokus på insatser endast gentemot de individer som saknar uppehållstillstånd är ett ineffektivt sätt att nå målen med förslagen.

Ska incitamenten att återvända öka behövs de oseriösa och kriminella arbetsgivarna som utnyttjar papperslösa identifieras, åtalas och dömas. Det är alldeles för låg risk för en företagare eller privatperson att bli dömd för utnyttjande av papperslösa i Sverige i dag. Regeringen behöver prioritera och öka insatserna mot de individer som står bakom eller äger företag som utnyttjar papperslösa arbetstagare i Sverige i dag. En sådan prioritering skulle samtidigt ha andra positiva effekter för arbetsmarknaden och öka statens inkomster i och med att det ofta är samma aktörer som gör sig skyldiga för andra former av arbetslivskriminalitet.

Arbetsrättsligt har papperslösa arbetare i mångt och mycket samma rättigheter som alla andra arbetare på svensk arbetsmarknad. För många av dessa är rättigheterna bara något som existerar på papper eftersom de riskerar utvisning ifall de gör rättigheterna gällande. Detta skapar förutsättningar för arbetsgivare att hänsynslöst utnyttja dessa papperslösa arbetare, som då ofta får leva och arbeta under mycket dåliga förhållanden. Usla och farliga arbetsvillkor är vanliga och inte sällan förekommer hot om att de kommer att anges av arbetsgivaren om de inte gör som arbetsgivaren säger. Lönen är i de flesta fall låg och det är inte ovanligt att den uteblir.

Utökad informationsutbyte

LO välkomnar att utredningen har lyssnat på den omfattande kritiken från arbetstagarorganisationer inom välfärden och utformat förslagen på detta område på ett sådant sätt att de samhällsfunktioner som tillgodoser barns grundläggande rättigheter under vistelsen i Sverige – såsom skolor, hälso- och sjukvården och socialtjänsten – inte vid något tillfälle ska vara skyldiga att lämna information till de verkställande myndigheterna.

Utredningen konstaterar helt korrekt att barn är en grupp som har begränsade möjligheter att påverka sin vistelse i Sverige och välja om de ska utnyttja en viss rättighet eller inte. Barn är i händerna på vuxnas beslut men har trots det egna rättigheter enligt bland annat barnkonventionen. LO delar också utredningens beskrivning av riskerna med att utläningar avstår från att söka vård, både för dem själva och för samhället i form av smittspridning.

LO anser att en informationsplikt skulle ha medfört extra arbetsuppgifter, risker för arbetsmiljön samt risker för att olika regelverk kolliderar med varandra. Det i sin tur skulle ha riskerat att göra välfärdsyrken mindre attraktiva. För det fall att frågan skulle bli aktuell igen i framtiden är det en brist att dessa frågor inte belysts av utredningen.

LO delar utredningens uppfattning att det är rimligt att den uppgiftsskyldighet som föreslås för vissa myndigheter gäller att lämna information till de tre myndigheter som utredningen kallar verkställande, det vill säga Migrationsverket, Polismyndigheten och Säkerhetspolisen.

LO anser att det är rimligt att Arbetsförmedlingen, Försäkringskassan, Kriminalvården, Kronofogdemyndigheten, Pensionsmyndigheten och Skatteverket ska omfattas av en skyldighet att lämna uppgifter till de verkställande myndigheterna *i de fall de i sin direkta myndighetsutövning* får kännedom om utläningar som saknar tillstånd att vistas i landet. Utredningen föreslår dock också en långtgående skyldighet för medarbetare att agera på det som utredningen kallar *sidoinformation*, det vill säga uppgifter som personal får kännedom om utanför den direkta myndighetsutövningen. Ett sådant exempel kan vara när personal i frivården får kännedom om andra personer vid till exempel en permission eller ett besök hos någon som dömts till samhällstjänst vid till exempel en frivilligorganisation. Ett annat exempel kan vara att Försäkringskassan i ärenden som rör livssituationer får kännedom om att den person som ärendet gäller har en relation med någon som kan misstänkas sakna uppehållstillstånd. LO ser stora risker med detta, både för enskilda individer med rätt till hjälp från myndigheter och för arbetstagare.

Enskilda kan bli tvungna att avstå myndighetskontakt och därmed gå miste om samhällets stöd. Arbetstagare inom berörda myndigheter riskerar att utsättas för hotfulla situationer, liksom för godtyckliga bedömningar från arbetsgivare och andra myndigheter om huruvida skyldigheten att lämna uppgifter uppfyllts på ett korrekt sätt.

LO ser också risker för hur de nya bestämmelserna kommer att tillämpas i en kontext med ett utökat tjänstemannaansvar, något som också utreds i Ju2024:02 Straffrättsliga åtgärder mot korruption och tjänstefel.

Slutligen vill LO påminna om att nya arbetsuppgifter alltid ska vara föremål för förhandlingar med arbetstagarorganisationer enligt lag (1976:580) om medbestämmande i arbetslivet, 11 §:

Innan arbetsgivare beslutar om viktigare förändring av sin verksamhet, skall han på eget initiativ förhandla med arbetstagarorganisation i förhållande till vilken han är bunden av kollektivavtal. Detsamma skall iakttas innan arbetsgivare beslutar om viktigare förändring av arbets- eller anställningsförhållandena för arbetstagare som tillhör organisationen.

Med vänlig hälsning
Landsorganisationen i Sverige

Johan Lindholm

Mattias Schulstad
Handläggare